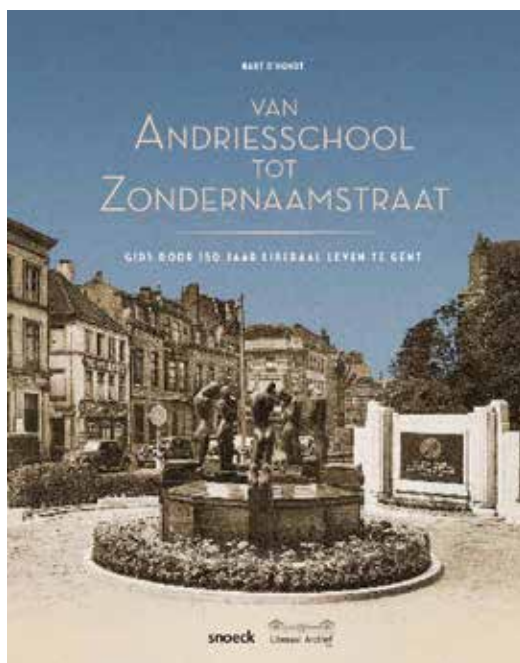

PUBLICATIE

BART D'HONDT

Van Andriesschool tot Zondernaamstraat Gids door 150 jaar liberaal leven te Gent

Bart D'HONDT, *Van Andriesschool tot Zondernaamstraat. Gids door 150 jaar liberaal leven te Gent*, Gent: Uitgeverij Snoeck/Liberaal Archief, 2014, 284 pp., ISBN 978 94 6161 204 5

Dit boek is een ode aan Gent, aan de Gentse sociale geschiedenis, een lofzang op de honderden figuren die de stad kleurden met hun onmiskenbare talenten, op de honderden fas-

cinerende locaties die we stuk voor stuk koesteren als zo vele lieux de mémoire, als iconen van ons dierbaar erfgoed.

Auteur Bart D'hondt, sinds vele jaren medewerker in het Liberaal Archief, verrichtte systematisch detectivewerk, maar kon ook rekenen op toevalstreffers. Historici en menswetenschappers zaten vroeger in ivoren torens. Vandaag halen ze mooie prijzen door hun wetenschap in mensentaal bij het grotere publiek te brengen. Op het vlak van intelligente wetenschapscommunicatie is dit boek een schot in de roos. Bart D'hondt liet zich niet verleiden tot het schrijven van een complete geschiedenis van de liberale partij of de liberale beweging in Gent. Hij koos voor een alternatieve en bijzonder originele invalshoek. Hij construeerde een patchwork, een Amerikaanse quilt, waarin vele soorten en maten van lapjes in elkaar werden gezet tot één totaal kunstwerk, dat wel degelijk een globale boodschap uitstraalt. Zijn lappendeken van 'Blauw Gent' is een bonte mozaïek van tientallen portretten van kunstenaars, politici, zakenlui en activisten, van tientallen evocaties van memorabele Gentse sites en gebouwen, van Gentse verenigingen en actiegroepen. Het lijkt bij een eerste kennismaking één grote chaos, want de volgorde van de stukjes is noch chronologisch, noch topografisch. Bij nader toezien ontdekt men het onderliggend systeem. Bart D'hondt bracht zijn schatten onder in zeven hoofdstukken, respectievelijk gewijd aan 'Anderhalve eeuw blauw in de Gentse Kapellekamer' (lees: de gemeentepolitiek); 'Klauwaerd en Geus. Flamingantisme à la gantoise'; 'Over scholen zonder god, volksverheffing en emancipatie'; 'Wat zoudt ge zonder 't werkvolk zijn'; 'Tijd aan kunst besteden, is tot beschaving treden'; 'Drukkers met een missie'; 'Ondernemen in Gent, rijkdom in diversiteit'.

Het standbeeld van Joseph Guislain aan de Begijnhoflaan te Gent. (Liberaal Archief, Gent)

Het gaat in dit boek dus niet om een synthese van twee eeuwen liberalisme. Maar het brengt vrijwel alle bouwstenen aan die het geheim blootleggen waardoor dit politiek en ideologisch succesverhaal kan worden verklaard. De subtiele portretten van blauwe persoonlijkheden en de evocatie van de sociale diversiteit van de Gentse locaties waarin ze hun dromen en idealen hebben waargemaakt, brengen een uniek stedelijk liberaal weefsel tot leven. Heel opvallend is haar veelkleurigheid. Zowel rechtse als linkse liberalen komen aan bod, zowel conservatieven als progressieven. Deze contrasten vielen in 1800 niet uit de lucht. Ze waren er reeds in het middeleeuwse Gent, de ambitieuze kooplieden en de zelfbewuste arbeiders en ambachtslieden, zoals de Gentse historicus Henri Pirenne (die in dit boek terecht een lemma kreeg) scherpzinnig analyseerde. Geboren en getogen in een Waals ondernemersgezin beseft Pirenne zeer wel hoezeer beide groepen complementair waren. Hij betoogde dat het succesverhaal van de laatmiddeleeuwse Vlaamse textielindustrie op de internationale markten nooit zou geschreven zijn zonder de dubbele dynamiek van enerzijds vindigrijke kooplieden-ondernemers, van alle zeeën thuis, en anderzijds het hooggeschoold werkvolk in de lakennijverheid en de vele kunstambachten.

Net zo liep het in de 19e en 20e eeuw. Ook dan floreerden in Gent ambitieuze captains of industry, de dynamische textielbaronnen Voortman, Morel en de Hemptinne, de spits-technologie van de machinebouwers Carels en Callier die in heel Europa verspreid werd, ook toen veroverden Gentenaars Van Houtte en Pynaert de wereldmarkten met hun befaamde bloementeel, ook toen bloeiden de Floraliën dankzij de familie de Kerchove. Voor velen van deze ondernemers zouden we vandaag de term 'kapitalisten' hanteren. Voor niet weinigen onder hen zou ik de term 'verlichte kapitalisten' of 'sociaal voelende ondernemers' prefereren. In de vroege 19e eeuw waren ze volbloedorangisten, want in de Hollandse tijd had de Gentse

zakenwereld krachtige economische incentives gekregen vanwege koning Willem I.

Vergeten we vooral het sociaal liberalisme niet, waarover prof. dr. Guy Schrans een boek schreef en Carmen Van Praet recent haar doctoraat verdedigde.¹ Reeds in het midden van de 19e eeuw nam het een hoge vlucht in Gent. Ik zeg met nadruk 'in Gent'. Het kan geen toeval zijn dat deze stad in België een voortrekkersrol heeft gespeeld voor alles wat binnen het Belgisch liberalisme ethisch en sociaal progressief was. Het boek van Bart D'hondt demonstreert de hoge densiteit in Gent van progressief-liberale ideologen. François Huet, hoogleraar aan de Gentse universiteit, en typische Verlichtingsfilosoof, vormde een brede kring gelijkgestemden, met o.a. Gustave Callier, Emile de Laveleye en Jacob Heremans. In dezelfde vrijzinnige lijn werkten later Gentse liberalen als Hubert Brasseur, François Laurent en Louis Varlez. Jurist Waelbroeck was wellicht de meest sociaal progressieve liberale ideoloog van zijn generatie. Geen wonder dan ook dat de Belgische liberale vakbondsbeweging in Gent ontstond. Reeds in 1857 namen liberalen deel aan een Gents syndicaal pluralistisch initiatief, waaruit dan in 1877 de liberale Vrije Kiezersbond, en in 1893 de Liberale Werkersverdediging voortkwamen, en uiteindelijk de huidige liberale vakbond ACLVB, die nog steeds zijn zetel in Gent heeft. Ook de Gentse liberale mutualiteiten, eerst De Vrijheid, nadien en nog steeds De Voorzorg, klimmen op tot 1893. Liberale ondernemers zaten achter liefdadigheidsinstellingen zoals Zonder naam, niet zonder hart, vanaf 1856, evenals achter de creatie van de Gentsche Volkskeuken in 1871, die arbeiders gezonde en betaalbare maaltijden wilde aanbieden. Gentse liberalen waren ook pioniers van de coöperatieve gedachte, en dat vanaf 1866. In 1857 opende het nog steeds actieve psychiatrisch centrum Guislain onder impuls van de liberale geneesheer Joseph Guislain.

De Gentse progressieve ideologen waren niet minder dynamisch op ethisch terrein: ze

zorgden voor een vroege start van culturele initiatieven die de emancipatie van het individu nastreefden in een door de christelijke structuren en ideologie gedomineerde samenleving. Het Willemsfonds ijverde vanaf 1851 voor wat men toen 'volksverheffing' noemde, en kreeg met Julius Vuylsteke een flamboyante Vlaamsgezinde en vrijzinnige connotatie. Enkele jaren later, in 1857, werd met hetzelfde emancipatorisch doel het theatergezelschap Van Crombrugge Genootschap gesticht. Een mooie illustratie van beider progressisme was het gezamenlijk uitnodigen van Multatuli met diens kritisch betoog over het Nederlands kolonialisme. Beide verenigingen zetten hun taak nog steeds verder. De stoere traditie van Gents progressief liberalisme verklaart ook waarom hier sinds eind 19e eeuw al aanzetten tot paarse combinaties te vinden zijn, waarom eind 20e eeuw een paarse coalitie werd gevormd in het Gentse stadsbestuur, en in 1999 op federaal vlak. Onschuldig was dit alles niet: de paarse wetgeving op ethisch vlak heeft de Belgische samenleving irreversibel bevrijd van een conservatief verleden.

Vele straten in Gent refereren naar een liberaal figuur. Op vele pleinen vinden we een 'liberaal' standbeeld. Het beroemdste staat bij het belfort, en op de kaft van dit boek: de jongelingen van George Minne, burgemeester Braun ter ere. Maar ook veel vergeten helden komen aan bod: wie weet nog dat Auguste Wagener een cruciale rol speelde voor het stedelijk onderwijs? Elk van de artikelen in dit boek biedt niet slechts mooie biografieën en korte historische verhalen van verenigingen, op het eind volgt stevast de vermelding waar ergens in de stad de betrokkenen precies gewoond hebben, begraven werden, of een standbeeld kregen. Ook de instellingen worden stevast gesitueerd in hun voormalige en huidige locaties. Er wordt systematisch vermeld welke nieuwe functie het bewuste huis inmiddels kreeg, vergezeld van actuele foto's of van oude prentkaarten, onder meer van de Westerbegraafplaats, het

zognaamde geuzenkerkhof, waar tientallen liberale prominenten rusten onder doorgaans prestigieuze funeraire monumenten.

Moet je dit boek lezen? Ja, en niet enkel lezen. Je moet het vooral ook onder de arm nemen, als wandelgids. Het staat vol tips om totaal vergeten plekken te ontdekken op wandelingen door het mooie Gent.

WALTER PREVENIER, em. prof. ugent

¹ Carmen VAN PRAET, *Liberale hommes-orchestres en de sociale kwestie in de negentiende eeuw. Tussen lokaal en internationaal*, onuitgegeven doctoraatsverhandeling, 2015; Guy SCHRANS, *Tussen burgerpak en blauwe kiel: sociaal-liberalen te Gent, 1789-1914*, Gent: Liberaal Archief, 2015.